

Francek Konoplja.

I.

Turobno mu je življenje na tem božjem svetu, komur že v zibelki kumuje revščina in glad. Pod tujo in neprijazno streho joče dete s pridušenim jokom, ko mu ljubeča mati poganja polrazpalo zibko, s solzami na bledih licih in z bolestjo v srcu . . . Oče, dobra duša, pa hodi od hiše do hiše, da dobi dela in preživi lačno družino . . .

Žalostno življenje . . . In tako žalostno življenje je prežil tudi Francek Konoplja v prvih dihih svoje mladosti. V polrazpali zibki je ležal — katero dete je tako revno, da bi ne ležalo v zibki? — ter je jokal in ihtel . . . Mati pa je blede in bolna ždela na pručici in z milimi besedami tolažila lačno dete. Tuintam se je zamaknila proti začrnelemu stropu; oči so se ji izbulile, čelo se ji je raztegnilo in tedaj . . . bolesten zdih se ji je izvil iz bolnih prsi: „Moj Bog!“ . . . In razmaknil se je pred njenimi očmi začrneli strop, da je zasinjelo božje nebo. In tudi nebo se je razmaknilo, da so zablestela nebesa v svitu božje luči. In mati je pokleknila, vzdrhtela po vsem telesu in je prosila pred prestolom božjim tako goreče . . . tako goreče . . . Francek Konoplja, majčkeno blede dete, pa je ihtel v zibki neprestano.

Ko je Francek še ležal v zibki, je že občutil gorje siromaštva. To gorje se je množilo z leti in dnevi, po urah in minutah.

In prišel je nekoč veliki dan gorja: umrla mu je mati. Oče — bil je ubog piskrovezec — je stal ob grobu in je pestoval v naročju svojega Francka. Hudi možje črnih oči in rjavih lic pa so zakopavali materino krsto, zbito iz sirovih desak. Kako žalostno je pokalo tam v grobu in ječalo; Francek je gledal in ni umel, kaj se godi. Ubogi oče pa je umel, zato je jokal, drgetaje je jokal.

Ko so zagrebli mater v prst zemlje, je vzel ubogi oče Francka s seboj — v široki svet. Od hiše do hiše in od sela do sela sta romala. Oče je opletal pri tej ali oni hiši lonce, mali Francek pa je gledal očeta in se čudil njegovi umetnosti. In zbrali so se otroci celega sela, veseli in živahni, okrog Francka in so mu klicali: „Piskrovežček! piskrovežček!“ Francek je gledal razposajeno deco in se je smejal naširoko. „Oče-piskrovežček!“ tako je odgovoril včasih, ako se mu je zljubilo, in se je spet zasmejal. Obenem se je nasmehnil oče, in smejala se je deca celega sela. — „Res, res! Oče-piskrovežček!“ In zopet se je vse smejalo. Francek se je veselil smeha! mlade oči so mu žarele v pomladnem svitu in srečen je bil . . .

Včasih pa je bil Francek lačen in tedaj se ni smejal. Prav s prosečimi očmi je gledal rdečelične in polne vaške obrazke, kakor bi hotel govoriti z globokim pogledom: „Dajte mi skorjico kruha!“

Pretikal je vaški drobiž vse svoje žepke in malhice, samo da izkaže usmiljenje malemu revčku. In res se je vedno našel kak posušen kosček ali pa drobno jabolko.

„Jej, jej, piskrovežček . . . da ne boš lačen, da se boš smejal!“ —

Pa čeprav je dobil Francek Konoplja tuinsem kosček kruha in drobno jabolko, se vendarle ni smejal, ker ga je bilo sram miloščine. Tako majhen še in tako otročji, pa ga je bilo sram miloščine! Sram ga je bilo celo usmiljenih otroških oči, ki so zrle vanj tako pomilujoče in dobrohotno. — Sram ga je bilo . . . Najrajši bi se bil skril v kot in bi se bil zjokal nad revščino, ki jo trpi z ljubljnim očetom . . . „Da bi bili oče bogati, potem bi jaz delil miloščino vaški deci . . . in potem bi bil vesel in bi se smejal.“ Tako je mislil in čutil prav globoko v duši Francek Konoplja; zato je potegnil z rokavom preko vek in se je skril deci izpred oči.

ln vesela deca ga je šla iskat sramežljivega piskrovežčka. Za skednjem ali za šupo ga je našla, zatopljenega v žalostne misli, časih celo objokanega.

„Zakaj si se skril, ljubček mali? Glej, vsi te imamo radi in smo te prišli iskat . . . Daj no, piskrovežček, zasmej se nam enkrat, veselo iz oči v oči, in bodi srečen, kakor smo srečni mi!“

Zarajala je deca v razposajenem pomladnem veselju in z usmiljenjem v mladih srcih. Ali Francek Konoplja, to ubogo zapuščeno dete, je jokal bolj in bolj in se ni dal umiriti.

„Pojdi no, pojdi z nami: oče bi te radi videli, da boš poprijel lončke, če bo treba.“

Ubogal je Francek in je šel k očetu. Solze si je otrl z lic in je pogledal prav žalostno in s prikrito prošnjo proti radostnemu nebu.

„Kje prijel, oče . . . kje?“

„Tale lonček tukaj, vidiš, nimam ga kam položiti. Pa zakaj si spet jokal, otrok?“

„Jaz berač . . . oče, jaz berač!“ . . .

Toliko žalosti je bilo v teh besedah, da se je ubogemu očetu utrnila solza na lice, in je še mali Francek zajokal naglas.

„Ne, Francek, ne . . . nisi berač! Z rokami služi tvoj oče vsakdanjega kruha. Ne, ne, Francek, nisi berač!“

„Sem, oče . . . berač!“

„Kdo ti je rekel, da si berač? Povej, Francek: „Kdo?“

„Velik fant . . . na vasi rekel: Berač!“

„Francek, fant laže, grdo laže. Tisti je berač, ki hodi s palico-krivljenko od hiše do hiše in prosi milodarov. Zamazano malho ima na rami in neumit obraz — tak je berač. Ne, ne, Francek . . . nikari ne jokaj — ti nisi berač!“

„Res nisem, oče?“

„Res ne, Francek . . . ne jokaj!“

Oče je povetil težko glavo in je opletal v razdraženi hitrici sajast lonec. Francek pa je z rokavom obrisal solze in se je nasmehnil. Nebeški obok se nasmehne tako, kadar prežene lahen vetrič oblake.

„Daj meni lonček in nesi tega opletenega v hišo!“

Francek je varno nesel opleteni lonček v hišo in se je vrnil s tenko belo malico.

„Oče . . . kruha dobil!“

„Ali si se zahvalil: ‚Bog plačaj?‘“

„Pozabil.“

Teci nazaj in reci: „Bog plačaj!“

Stekel je Francek v hišo in se je zahvalil. Oče pa je povetil glavo in je mislil žalostne misli.

Kruha so mu dali, ker se jim je revček smilil... Ali ni to miloščina?

II.

Šla sta meglenega dne Francek in oče po okrajni cesti proti selu Podolje, ki je blizu mesta. Francek je bil tedaj šest let star in drobnega, prosečega obraza z velikimi očmi in visokim čelom. Oče pa je bil truden, in bralo se mu je na bledih ustnah, da je bolan. Ves sklonjen je bil pod skrinjico, v kateri je imel spravljeno orodje piskrovežko: male ploščate klešče, nekoliko pločevine in kolobar tenke žice.

„Zakaj hodite, oče, tako počasi?“ Velika skrb je tičala v teh vprašujočih besedah malega Francka Konoplje.

„Ne vem... morebiti sem bolan, ker sem tako truden...“

„Bolani!“ Težka je bila ta beseda, da si ni Francek niti premišljati drznil o njej... Mati so bili tudi bolni, tedaj, ko je bil še majhen, in so potem umrli. Kaj, ko bi...

O Francek, nehaj razmišljati! Rajši poglej te sive oblačke, kako se v divjem diru pode preko nebeških obokov!

Tudi človeku plavajo tako preko duše žive podobe, zdaj brezskrbne in vesele, zdaj žalostne in zamišljene...

„Oče, snemite skrinjico... bom jaz nesel!“

Molčal je oče in ponudil skrinjico Francku.

„Tako - le na rame, oče... Saj ni skrinjica težka, zakaj ste torej tako trudni, oče?“

Zaječal je dobri oče na skrbno vprašanje in je molčal. A čutil je, da je zelo bolan.

Tako sta šla dalje počasi po cesti, Francek s skrinjico na šibkih ramenih, oče sklonjen in z žalostjo v srcu. Pred njima pa je blestela lepa vas Podolje. Z veliko željo je zrl oče proti selu; klecala so mu kolena, in roke so se mu tresle kakor v mrzlici.

Tako sta prišla siromaka k kmetiču Peterlinu. Z velikim naporom je zlezal oče čez visoki hišni prag in je omahnil na klop v veži.

Peterlinovi so se prestrašili ropota v veži in so prileteli namah iz sobe. Francek pa je zajokal ob vratih...

„Oče, oče?“

Milo je ječal ubogi deček; še vedno je imel skrinjico na rami.

Peterlinov oče Miha je precej spoznal, da je ubogi piskrovezec nevarno bolan. Ukazal ga je prenesti na široko klop ob lončeni peči. Bolnik je hudo ječal, ko so ga dobrotne roke prenesle na klop, kamor je dekla postlala za prvo silo.

Francek pa je še vedno pritajeno jokal tam pri vežnih vratih, in ni vedel, kaj se godi.

„Oče, oče!“

In prišla je Peterlinova dekla iz sobe in je pobožala dečka po licih. „Ne jokaj, otrok, očetu bo kmalu bolje. Pojdi z menoj, pa skrinjico deni z ramen.“

Ubogal je Francek in je šel v hišo jokaje. Oče je ležal pri peči in je tiho ječal.

Prav dobro je razumel sinček vzdihne očetove, v katerih je bilo toliko ljubezni . . . Zdelo se mu je, kakor da ga kliče natihem: „Francek, dete moje!“ Francek zakriči v bolestni razburjenosti in se sklone k očetu: „Oče, oče!“ In Francek zaihti še bolj in se oklene otrple očetove roke.

Peterlinov oče Miha gleda ta prizor rodbinske ljubezni, in solza usmiljenja mu hoče v oko: „Pri nas naj ostaneta obadva, dokler ne ozdravi oče. Sitnost bomo imeli z njima, res je; pa bo že Bog povrnil: blagor jim, ki so usmiljenega srca . . .“ Tako je rekel dobri oče Peterlinov, in vsa družina se je uklonila njegovemu odloku.

Francek je precej prvi dan postal ud Peterlinove družine. Vsi so ga ljubili v preprosti ljubezni, kakor bi bil sin domače hiše. A Francek je ostal žalosten in hladen ter ni čutil družinske ljubezni. „Oče, oče!“ — to so bile njegove edine besede ljubezni; veljale so njemu, ki je ležal ob peči in se je boril z življenjem in smrtjo . . . „Oče, oče!“ . . .

In vse ljubezni polne oči so pogledale bolniku v izmučeni obraz. „Težko, da ozdravi“ . . . tako so govorile žalostne oči Peterlina, blagega družinskega očeta, in solza je nehote zaiskrila v njih.

„Kaj bo s Franckom? . . . Sirota!“

Izrekel je Peterlinov oče žalostno misel, in že mu je dozorel v srcu velikodušen sklep: „Pri nas ostane, in ljubili ga bomo, kakor bi bil naš.“

Tedaj je zaihtel Francek: „Jaz pojdem z očetom in ne останem pri vas!“

Pristopila je dekla k jokajočemu dečku in ga je pogladila čez mlado čelo: „Nikar ne jokaj, Francek ti mali, saj si priden!“

V istem hipu pa je odprl bolnik medle oči in je bulil proti belemu stropu. Globok in težek vzdih se mu je izvil iz hropečih prsi.

„Francek, Francek!“ — — —

Pešal je in pešal, dokler ni ugasnil. V visokem belem zvoniku so zvonili zvonovi poslovilno pesem, na pokopališču pa so polagali črno krsto v grob. Francek je plakal neutešen plač in je koprnel za očetom v grob, da bi spaval na njegovi strani.

Pristopila je dekla, ki se ji je tako smilil, in mu je gladila mlado čelo: „Francek, ne jokaj, saj si naš!“

In odšel je izprevod s pokopališča. Zvonovi v belem zvoniku so utihnili, le lahno so še trepetali zadnji akordi preko orumenelih polj . . .

Zamislil se je Francek globoko v svojo žalost, in ni vedel, kdaj se je vrnil na Peterlinov dom z žalostne pogrebne poti. Tam v črnem grobu so

bile vse njegove misli in želje. Tam je bila zakopana tudi njegova duša in njegovo srce. Zato se ni zavedal, da ga je peljala ljubeča dekla za roko, in se ni zavedal, da je vnovič prestopil prag gostoljubne hiše. Kdor ni izkušal, ne ve, kako bolest omoti in oslabi človeku voljo.

III.

Žive in iskrene oči je imel Francek. Vsa globoka duša nadarjenega dečka je odsevala v njih, in vse detinske čednosti srca so se brale v mladem Franckovem pogledu.

Iz njegovih živih in iskrenih oči je spoznal Peterlinov oče dečka; ter je dejal pri sebi: „Francek ima mnogo talentov in uporabiti jih mora!“

Dobro se je godilo dečku pri Peterlinovih, ker je sam oče skrbel zanj z uprav očetovsko skrbjo. „Francek ima mnogo talentov, in uporabiti jih mora. V vaško šolo bo hodil, in potem . . .“

Lepo in bogato Franckovo prihodnost si je načrtoval Peterlinov oče v svojem duhu. „Učen in imeniten mora postati Francek, ker je tako nadarjen; samo če ga pošljem v šolo, pa bo.“

Francek je pričel hoditi v vaško šolo. Izredna nadarjenost mu je priborila hipoma prvo mesto med vsemi učenci. Vsi so zrlí nanj z istim spoštovanjem kakor na svojega učitelja.

Tako je dečku po dolgotrajnih dnevih trpljenja in revščine zopet posijalo srečno solnce.

Ali ena misel srečnemu Francku ni hotela iz glave. Vedno, kadar se je spomnil nanjo, ga je potrla tako, da je jokal: „Jaz sem sirota . . . jaz sem berač!“ — — —

Povedal je o tem Peterlinovi dekli, ki mu je bila zelo postrežna, kako je nesrečen, ker je berač.

„Vidiš Francek, saj imaš lepe hlače, pa modro srajco in rdeče naramnice imaš, vse novo . . . kaj boš berač! Priden bodi v šoli, pa boš postal gospod, ne pa berač.“

Prijazne besede je govorila dekla in je tolažila Francka. A utolažiti ga ni mogla.

„Pa moj oče . . .“ Francek je zajokal in ni mogel več govoriti. „— — — Oče so bili . . . berač! Jaz sem njih sin in sem tudi berač.“

„Ne, ne, Francek, ti si naš — in nihče ti ne sme reči berač.“

Te besede so razveselile Francka. Peterlinov, torej ni berač; saj so Peterlinovi bogati.

Stekel je v sobo in je vzel knjigo v roke. Zamaknil se je v svoje učenje, da ni čutil ničesar, kar se je vršilo okrog njega.

Gledal ga je Peterlinov oče in je bil vesel.

„O-o, pravim, iz fantiča bo nekaj; o, napravilo se bo, da bo še učen in imeniten gospod . . .“

Zadovoljno je pomel oče svoje trde roke.

(Konec prih.)

